

ELTE BTK, ÓTI, Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék, 2015/16, I. (őszi) félév

Kognitív módszerek a vallástudományban és a hebraisztikában: előadás

Cognitive approaches to religion and Judaism: lecture

Biró Tamás

BBN-HEB-341.10, BBV-101.55, BIB-691, VALL-xxx

kollokvium

Óramegbeszélés, ill. az óra helye, időpontja, valamint további információ a kurzus folyamatosan frissülő honlapján: <http://birot.web.elte.hu/courses/2015-csr/>.

A kognitív vallástudomány a vallási (és általában, a kulturális) jelenségeket a kognitív tudományok fogalomrendszerével és módszertanával közelíti meg. Olyan kérdéseket tesz fel, mint például: hogyan reprezentálja az agyunk a természetfelettit? miért találunk a világ minden kultúrájában vallási hiedelmeket? milyen mentális sémára épülnek a vallási rítusok? milyen hatással van az írásbeliség a dogmarendszerekre? hogyan magyarázhatjuk a vallási mozgalmak dinamikáját? Néhány kutató arra is kíváncsi, hogyan és miért jött létre a vallás a *Homo sapiens* evolúciója során. Mások azt szeretnék tudni, agyunk hogyan képes felismerni Istent.

Az elmúlt huszonöt év során dinamikus fejlődésen keresztülment paradigma mára a vallástudomány meghatározó irányzatává vált. Közel másfél évtizedes múltra nyúlik vissza a kognitív megközelítési mód a bibliatudományban is. A judaisztikában azonban a kognitív vallástudomány még mindig partikuláris területnek számít.

A félév során a kognitív vallástudomány alapfogalmaival, szemléletmódjával és módszereivel ismerkedünk meg, hangsúlyt fektetve a bibliatudományra és a zsidó vallás kutatására. Kitérünk a megismeréstudomány (kognitív tudományok) bölcsészek számára releváns aspektusaira éppúgy, mint a számítógépes modellekre, pszichológiai kísérletekre, antropológiai és filológiai kutatásokra is. Az előadások nem feltételeznek vallástudományi, hebraisztikai, megismeréstudományi előismereteket. Azonban elvárás az angol nyelv szakirodalom olvasásához szükséges ismerete.

Az óra folyamatosan bővülő honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2015-csr/>.

A jegyszerzés feltételei:

- **6×10%:** beadandó házi feladatok a félév során (a tanult fogalmak alkalmazása egy-egy példán, vagy egy kérdés egy rövid, *angol nyelvű* szemelvény alapján). Az oktató a félév során nyolc házi feladatot ad fel, ezek közül a legjobb hat beadott dolgozat pontszáma számít (avagy kétszer lehet passzolni).
- **40%:** írásbeli vizsga a félév végén a félév anyagából (fogalmak, összefüggések ismerete, és ezek alkalmazása példákon, szakirodalmi idézeteken).

Előzetes tematika (tervezett heti bontásban):

1. Bevezetés. Tudományfilozófiai alapok.
2. A hatvanas évek kognitív forradalma.
3. Háttér: kognitív antropológia, funkcionalista vallástudomány, valláspszichológia.
4. A vallási jelenségek, mint az agy-elme (mellék)termékei.
5. Ontológiák: ágensek, minimális / maximális konstraintuitivitás, a memória szerepe.
6. Rítusok: egy nyelvészeti modell, avagy *ki metélte körül Ábrahámot?*
7. Rítusrendszerek dinamikája, a vallásosság módusai.
8. A vallás, mint az evolúció (mellék?)terméke. Biológiai és kulturális evolúció.
9. A kognitív vallástudomány újateista és vallásos olvasatai.

10. Számítógépes szimulációk a vallástudományban és a bibliatudományban.
11. Bibliai exegézis és midrások kognitív megközelítésben.
12. Zsidó és keresztény irányzatok születése a kognitív rituskutatás szemszögéből.
13. Összefoglalás.

A pontos tematika és az egyes előadásokhoz ajánlott irodalom fokozatosan kerül fel az óra honlapjára: <http://birot.web.elte.hu/courses/2015-csr/>.

Ajánlott szakirodalom (előzetes):

- Bainbridge, William Sims. *God from the machine: Artificial intelligence models of religious cognition*. Rowman és Altamira, 2006.
- Barrett, Justin L. and Frank C, Keil. Conceptualizing a nonnatural entity: Anthropomorphism in God concepts. In: D. Jason Slone (ed.): *Religion and Cognition: A Reader*. Equinox, London and Oakville, 2006, pp. 116–117.
- Czachesz, István and Risto Uro. The cognitive science of religion: A new alternative in Biblical studies. In I. Czachesz and R. Uro (eds.) *Mind, Morality and Magic: Cognitive Science Approaches in Biblical Studies*. Acumen: Durham, 2013, pp. 1–14. [12.2.Cza.1.]
- Czachesz, István and Tamás Biró. *Changing Minds: Religion and Cognition Through the Ages*. Peeters: Leuven, 2011. [12.1.Bir.1.]
- Jackendoff, Ray. *Language, Consciousness, Culture: Essays on Mental Structure*. MIT Press: Cambridge MA, 2007, pp. 3–24 (chapter 1: Mental structure).
- Lawson, E. Thomas and Robert N. McCauley. *Rethinking Religion: Connecting Cognition and Culture*. Cambridge University Press, 1990. [12.2.Law.1.]
- McCauley, Robert N. and E. Thomas Lawson. *Bringing Ritual to Mind: Psychological Foundations of Cultural Forms*. Cambridge University Press, 2002. [12.2.McC.1.]
- Pléh Csaba és Gulyás Balázs. Mitől kognitív és mitől idegtudomány? In Pléh Csaba et al. (szerk.) *Kognitív idegtudomány*. Osiris: Budapest, 2003, pp. 19–31.
- Stausberg, Michael (ed.). *Contemporary Theories of Religion: A critical companion*. Routledge: London and New York, 2009. (Különösen pp. 1–21.)
- Szathmáry Eörs. Kulturális folyamatok: Az utolsó nagy evolúciós átmenet. In Pléh Csaba et al. (szerk.) *Kognitív idegtudomány*. Osiris: Budapest, 2003, pp. 32–48.

A megadott irodalom mellett szögletes zárójelben a tanszéki könyvtárban (F. ép. 237) is megtalálható könyvek könyvtári kódjai szerepelnek. A kognitív vallástudományi művek általában a 12.2 jelzet alatt találhatók.

Megjegyzések:

- (1) Az előadáshoz kapcsolódó szeminárium (BMA-HEBD-315:32, BMA-HEBD-335:42 BMVD-101:87) nyitva áll minden, a téma iránt mélyebben érdeklődő hallgató előtt.
- (2) Elvárás a (közepes) angol nyelvű olvasási készség.
- (3) Tankönyv a témában nem áll rendelkezésre. Bár a megadott irodalom jelentős részben lefedi a tananyagot, ennek az irodalomnak az önálló feldolgozása nem várható el a hallgatóktól. Így az előadásokon elhangzó információ képezi a feladott tananyagot. Ezért, bár formálisan nem kötelező, az előadásokon való részvétel mégis erősen ajánlott. Ha valaki egy-egy előadáson nem tud megjelenni, a kurzus honlapján elérhető prezentáción kívül kérje el hallgatótársai jegyzeteit is. Az oktató előzetes hozzájárulásával a hallgatók hangfelvételt is készíthetnek.